

**ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ
ДЕФІНІЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВИ**

У статті, на основі системного і структурно-функціонального методів, через призму системоутворюючих понять політичного, вибудовується сутнісна основа держави.

Ключові слова: держава, влада, право, ієрархія, ідентичність, ціль, легітимізація насилля, ціннісна система.

Для того, щоб всебічно і глибоко дослідити предмет пізнання, з'ясувати його сутність, якісні характеристики, динаміку розвитку в усій різноманітності об'єктивної реальності, слугує понятійна система. Як справедливо зазначають В. Бех, Ю. Бех, що «розв'язання проблемної ситуації, покладеної в основу будь-якого дослідження» треба починати з понять [3, с.5]. Визначальна їх роль у дослідженні держави пояснюється не тільки змінами, які відбуваються в глобальному світі, але і тим, що в них закріплюються певні результати історичного пізнання, закладено вихідні основи подальшого проникнення знання в сутність соціально-політичного ества держави, більш глибокого розуміння її сучасного стану і тенденції розвитку в подальшому.

Безперечно, проблема пізнання сутності держави завжди була предметом дослідження науковців (М. Вебер, Е. Гіденс, Д. Белл, Е. Ведунт, Н. Неневські, Ю. Хабермарс, С. Рябов та ін.). У нашому дослідженні основними поняттями, які характеризують державу в процесі її становлення та розвитку є: влада; ціль та проєкт суспільства; ієрархія; правова система; колективна ідентифікація; легітимізація насилля; ціннісна система.

Визначення поняття влади – найважливіша складова філософського аналізу політичного феномену, що являє собою логічну операцію, в процесі якої розкривається природа, сутність і зміст цього поняття. Проте, як відзначають науковці, поняття «влада» досить широке і охоплює всі сфери суспільного життя – від сімейно-побутової до наукової [1, с.50]. Поняття влади взагалі, – відзначає Є. Вятер, – як і поняття політичної влади, тлумачиться по-різному, як в буденному смислі, так і в науковій літературі [2, с.177]. Відтак, у науковій літературі, ми знаходимо цілу низку визначень терміна «влада» [4, с.147; 5, с.140].

Разом з тим, слід відзначити, що в даних визначеннях влади в основі лежить «кратополітичний мінімалізм», який розглядає владу не як першооснову буття людства, а як рудиментний прояв людини, потребуючий «приборкання», детального правового оформлення, обмеження і, в остаточному рівномірного розподілу по кількості індивідів, які складають соціальний колектив.

Проте справжня влада – це не саме позбавлення волі підданих, а й певне підпорядкування і впорядкування їхньої волі. Це формування такої залежності, коли людина поступається владній установі не тільки через страх або з розсудливості, а із власної волі, внаслідок визнання й прийняття авторитетності, необхідності, вираженням якої є владна настанова. В даному контексті більш ґрунтовне опрацювання поняття влади, яке визначається не тільки як підпорядкування, але через низку характеристик висвітлюються її буттєвий та історичний зміст, подається у словнику «Філософія політики»:

- влада – впливає із специфіки суспільства як складної соціальної системи, що потребує координації, взаємоузгодження між різними її структурними елементами та сферами і не може ефективно функціонувати, зберігатися, самовідтворюватися й розвиватися без відповідних форм самоорганізації й управління. Тому влада є істотним компонентом соціального управління на всіх ступенях суспільної організації й забезпечує її процеси та контроль над відтворенням суспільства, виховання, поведінки, діяльності в різних сферах, способів життя індивідів, соціальних спільностей, суспільства [6, с.121-122].

У даному вимірі «влада» розглядається онтологічно, як одне із важливих вимірів, визначаючи людське існування, формуючи, тим самим принцип «кратополітичного максималізму», що «людина завше існує поряд з владою. Буття людини є повсякчасним перебуванням у владній ситуації. Уже сама поява людини зумовлюється не лише природною можливістю, а й волею її батьків, які дозволяють цій можливості здійснитися» [7, с.22]. Вразливість людини, як перед природними, так і перед суспільними факторами, а також прагнення до життя, страх перед небуттям, змушують приймати владу, миритися з нею, обожнювати її [7, с.22] з одного боку, з іншого, згідно Ф. Ніцше, немає людей, які б не прагнули до влади. Воля до неї визначає сутність людського буття, є базовою мотивацією всієї людської діяльності [8, с.354-359].

Відповідно феномен влади існує в усіх сферах суспільного життя (політичній, економічній, правовій, моральній тощо), які пов'язані між собою і доповнюють одна одну. Проте тільки координація з боку держави, створює систему влади в суспільстві, визначає головні напрями її діяльності, сфери, мету і засоби. Відтак держава є монопольним носієм суспільної влади, інституцією творення цієї влади. І в залежності від того, що поставлено в основу державної влади – «кратополітичний максималізм» чи «кратополітичний мінімалізм», формується взаємозв'язок «держава – суспільство». Тотальна владна політика держави, що характерна для традиційних суспільств і тоталітарних держав, передбачає втручання держави в усі сфери життя. У ліберально-демократичних державах владні відносини формуються на основі «кратополітич-

ного мінімалізму», акцент ставиться на неутручанні держави (тобто влади) в господарську діяльність індивідів, звільнення економіки від позаекономічного контролю інших соціально-політичних інстанцій тощо [9, с.110-112; 10, с.106].

Тепер важливо охарактеризувати співвідношення державної і політичної влади. І. Жаровська виділяє два підходи:

- «політична влада» і «державна влада» – поняття тотожні, оскільки політична влада походить від держави і здійснюється за її прямої або опосередкованої участі;
- «політична влада» і «державна влада» – поняття не тотожні, однак усяка державна влада є політичною [11, с.118].

На нашу думку, мотивованим є другий підхід, оскільки вбачаємо основоположний критерій розмежування цих двох понять – різні механізми функціонування і здійснення. Досить вдало дане співвідношення вибудував С. Рябов [12, с.21] (див. табл.)

Таблиця

№ з\п	Влада державна	Влада політична
1.	Усезагальність.	Корпоративна частковість.
2.	Обов'язковість настанов аж до примушування.	Морально-ідеологічна імперативність, влада впливу.
3.	Суверенність.	Регламентованість конституцією і законами.
4.	Територіально-організована.	Можливість регіонального або міжнародного поширення впливу.
5.	Межа повноважень – державний кордон і громадське суспільство.	Межа повноважень – сфера впливу іншої партії, політичної сили.
6.	Альтернатива – безвладдя.	Альтернатива – влада іншої ідеї, опозиція.
7.	Законовідповідальність.	Суб'єктивна доцільність.
8.	Мета – суспільні справи.	Мета – перемоги «наших»

Разом з тим державна влада не може протиставлятися політичній. Сама вона, її влаштування, вплив на її здійснення є головним предметом політичної боротьби, а спрямованість на її завоювання, на панування становить сенс політичної влади та можливість реалізації ідеї щодо улаштування, функціонування та розвитку держави.

Наступним аспектом характеристики держави, через призму політичного, є ціль або проєкт суспільства. Ціль – те, що необхідно або бажано реалізувати; кінцева причина, для якої щось здійснюється або існує [4, с.389]. Це не «сліпа» неминучість процесу підпорядкування плину часу, а прототип орієнтованої в майбутні дії – в якому майбутнє уявляється в якісному змісті [13, с.124], що реалізується через проєкт – задуманий план дій [13, с.370].

Між ціллю і владою існує тісний взаємозв'язок. Без влади або поза владою, як осової лінії політики, ніякої цілі не існує, ніякого проєкту реалізувати не можливо. Сама влада, як певний внутрішній вимір політики, як її онтологічний вимір, буде беззмістовною

якщо не буде ставити перед собою цілі та реалізовувати певний проект. Як зазначає О. Дугін, побудова справедливого суспільства, або посилення держави, зміна або збереження релігійного укладу, проведення тієї чи іншої політики по відношенню до етносів, завоювання нових територій або охорона своїх кордонів, мобілізація господарських сил для технічної революції або надання можливості економіці вільно розвиватися за її внутрішніми законами – все це є політичні цілі [14, с. 18]. В даному контексті державна влада є засобом, подекуди методом реалізації політики, які в остаточному, в залежності від їх форм (радикальні або помірковані, етатистські або демократичні) характеризують і саму державу. Державна влада стає більш могутньою якщо вона виявляється здатною домагатися визнання своїх цілей, рішень при наявності привабливих альтернатив чи, дій бездіяльності. Із збільшенням свободи вибору підлеглих вона посилюється [14, с. 17-18]. Проте, якщо носій державної влади – будь-то народ, монарх, клас, – неспроможний повернути хід історичного процесу до певної цілі, реалізувати той чи інший проект, незалежно від причин, означає, що у нього даної влади немає або вона часткова [15, с. 251-252].

Складовою політичного, що знаходить своє відображення в державі є утвердження ієрархії, маніпулювання з нерівністю, розподіл суспільних функцій.

Рівність і нерівність існують на всіх етапах людського суспільства. Починаючи з найпростіших культур, де власне різниці по відношенню до багатства не було, існувала різниця між чоловіками і жінками, молодими і дорослими. Людина може мати вищий статус за інших, тому що має спритність на полюванні, або тому, що знаходиться ближче до шамана роду [16, с. 290]. Відповідні нерівності соціологи визначають через термін «соціальна стратифікація» – як розподіл соціальних ролей і позицій, об'єктивно необхідний для існування суспільства [17, с. 376], або за Е. Гіденсом, «як структуровані нерівності між різними угрупованнями людей [16, с. 290]. Основи сучасного підходу до вивчення соціальної стратифікації закладені М. Вебером, який розглядав соціальну структуру як багатомірну систему [18, с. 401-405]. В подальшому теорія соціальної стратифікації знайшла своє відображення у працях Л. Уорнера, Дж. Треймана, Б. Барбера та ін. [19, с. 283-286].

В основі соціальної стратифікації стоять ступені соціальної ієрархії, тобто форма побудови складних соціальних систем на підставі підпорядкування, коли «нищі» рівні контролюються «вищими» [20, с. 394]. Першопричина ієрархічної побудови суспільства – соціальна нерівність, що народжується об'єктивними умовами життєдіяльності людей. Отже, нерівність людей, ієрархічний стан – є емпіричний факт, порушення якого, на думку М. Бердяєва, веде до «повернення в первісний хаотичний стан, руйнування людини, яка є вищий ієрархічний чин у всесвіті, відає людину під владу «нищих» хаотичних стихій, які претендують на рівність з людиною.

Проте і сама людина є ієрархічний організм, в якій усі частини повинні бути співвідпорядковані вищому центруві. При порушенні цього ієрархічного співпорядкування людина руйнується, в ньому гине образ і подібність Богу» [21, с.9]. Тому кожне суспільство, держава прагне до впорядкування своєї нерівності.

Виходячи з вищезазначеного, слід відмітити що держава, політичне не нав'язують нерівності, люди вступивши в сферу політичного вже є нерівними за своїми ролями. Держава через політичне оперує з нерівністю як фактом, організовуючи її структуру відповідно до свого бачення надання переваг. О. Дугін виділяє три способи реалізації оперування з нерівністю:

- державно-політичне визнання існуючої нерівності;
- систематизація і розподіл нерівності;
- «викорінення» нерівності, але виходячи з того, що нерівність – сутнісна характеристика суспільного буття, знищення нерівності в одному аспекті обов'язково веде до виявлення в іншому [14, с.19].

Держава – це організація політичної влади, яка складається з певних органів (знаряддя влади). В сукупності вони утворюють механізм держави, володіючий матеріальною силою для здійснення організованого управління, а при необхідності і для організації організованого примусу.

Право, відбивається в системі загальнообов'язкових норм, які мають формально-визначений характер; право, відповідно інша площина соціального життя, впритул наближена до галузі суспільної свідомості.

Відповідно держава і право мають своє буття, свої специфічні функції й відносяться до близьких, частково співпадаючих, але різним про шаркам соціального життя: одне – держава – до соціального управління; друге – право – до соціального регулювання. Але при цьому держава і право – соціальні явища суспільства, для яких характерна глибока єдність. Вони володіють не тільки однотипним безпосереднім політичним змістом, одночасно виникли і у взаємодії функціонують, але саме буття держави і права як специфічних соціальних явищ обумовлено й глибинним взаємопроникненням [22, с.27-37]. Структура і функції держави неможливі поза й без права, правова система неможлива поза перетворюючою і правоохоронною діяльністю держави. Відтак система правових норм і правових відносин у суспільстві ніколи не виникає безпосередньо з правового інституту. Спочатку до влади приходять та чи інша «сила», з певними уявленнями про політичне та волею до реалізації його в проєкті, і лише потім на основі цього формується правова система. Як зазначає І. Ільїн, саме «державна як єдина корпорація, яка включає в себе своїх членів, має не частково-правовий, а публічно-правовий характер, це визначається тим, що основне

повноваження держави є повноваження на владу. Держава є союз, вповноважений володарювати над своїми членами, створювати для них правові норми і наказувати...» [23, с.140]. Держава встановлює свою політику як мистецтво можливого за відповідних соціально-історичних умов. Це може призводити, з одного боку, до закріплення в соціальній практиці запропонованих нею норм і цінностей, якщо вони відповідають потребам часу, з іншого – може призводити до абсолютних претензій законодавця, як це сталося в СРСР. Отже, правова система випливає із політичного і коли влада нашоветується на не правову ситуацію проблема вирішується на основі політичного.

Найважливішою складовою будь-якої держави є люди, які населяють країну. Адже держава – це узгоджене, упорядковане співжиття людей. Саме для упорядкування цього співжиття (або й підпорядкування його) створюються органи й інституції державного врядування, приймаються закони, тощо. Проте, як пише Дж. Мацінні: «країна – це не просто територія; окрема територія утворює лише її фундамент. Країна, це ідея, яка здійснюється на цьому фундаменті; це почуття любові, відчуття побратимства, яке гуртує до купи усіх синів цієї території» [24, с.22]. В даному контексті, на нашу думку, для характеристики держави доцільним буде використання поняття ідентичність (від лат. *identicus* – тотожність) – однаковість, рівнозначність, подібність предметів, явищ, понять [20, с.394]. Відповідно соціальна ідентифікація – це процес психологічного отождолення індивідом себе з іншими людьми, їх групами і об'єднаннями з метою більш успішного застосування ним нових для нього видів соціальної дійсності, соціальних цінностей і норм [17, с.139]. Державна ідентичність є частиною індивідуальної ідентичності. Вона залежить від того, наскільки людина ідентифікує себе з конкретною державою, ким вона вважається (визнається) в даній державі, який у неї реальний статус, тобто, якими правами, обов'язками і повноваженнями вона володіє в державі, які можливості її самореалізації. Державній ідентифікації сприяють такі фактори:

- по-перше, людина визнає своєю ту чи іншу державу, якщо держава визнає її також своєю;
- по-друге, багато залежить від того, якими правами і свободами наділена людина в державі.

Отже, державна ідентичність є важливим консолідуючим фактором. Людей поєднує не тільки спільна мова, національність, стать або вік, культура та історія, але і те, що вони є громадянами єдиної держави.

Проте глобальний світ, на думку У. Бека, означає політизацію, тому, що механізми глобалізації дозволили «економічним об'єднанням» відвойовувати у «демократично організованого капіталізму свободу дій, яку своєю політикою стримує соціальна

держава» [25, с.10]. Відповідно функціонуюча в глобальних масштабах економіка підриває основи національної економіки і національних держав, відкриваючи тим самим шлях субполітизації «нового розмаху» з непередбачуваними наслідками [25, с.10]. Аналогічна ситуація відбувається і в культурній сфері держави, там на зміну «нації – державі» приходять наднаціональні спільноти – «уявні спільноти» – засновані на релігії, ідеології, знаннях. Для постсучасних індивідів належність до такої спільноти може бути важливішою чим належність до нації – держави [26, с.308]. С. Роккан, В. Дерек у даній ситуації пропонують використовувати визначення просторової ідентичності («politische Verband») – об'єднання окремих груп, кожна з яких володіє особливою культурною ідентичністю, заради політичних або економічних цілей. На відміну від територіального простору, ідентичність тут заснована на належності до своєї групи, а не до держави, яка складається із об'єднання різних ідентичностей [27]. Тому використання поняття «ідентичність» надає нам можливість не тільки охарактеризувати державу як територіальне об'єднання людей, але проаналізувати сутність співвідношення «особистість – політичне – держава» в контексті історичного розвитку.

Наступним проявом політичного, що знаходить своє вирішення у державі – здійснення насилля, легітимізація насилля та захист від насилля.

Насилля є невід'ємною стороною всієї історії людства. Воно являє собою навмисну дію, спрямовану на знищення людини (людей) або завдання їм шкоди і здійснюється поза їх волею [20, с.579]. Насильство може здійснюватися фізичними, економічними, психологічними та іншими засобами. У політиці найчастіше використовується насилля фізичне. Воно відрізняється, як правило організованістю, широтою, системністю і ефективністю застосування. Разом з тим, за М. Вебером, тільки «держава є тим суспільним об'єднанням, яке у середині певної царини, – «царина» включає ознаку, – претендує (з успіхом) на монополію фізичного насилля» [28, с.492]. У своїй легітимній формі (в нашому випадку – державний примус) насилля, на думку Н. Лумана, «служує викоріненню нелегітимного насилля» [29, с.23].

М. Вебер у легітимності вбачав такий соціальний порядок, коли суспільство або більша його частина визнають його без примусу. Легітимність порядку, яка у науковця є різноякісною та багатоскладовою, «може бути гарантована тільки внутрішньо, а саме:

1. Суто ефективно: емоційною відданістю.
2. Ціннісно-раціонально: вірою в абсолютну значущість порядку як найвищих непорушних цінностей (моральних, естетичних чи яких-небудь інших)
3. Релігійно: вірою в залежність блага та порятунку від збереження даного порядку» [18, с.488-489].

Саме веберівський підхід до легітимності (харизматичний, раціональний, традиційний) надає можливість повноцінно проаналізувати форми державного правління на тому чи іншому етапі історичного розвитку, висвітлити вплив раціональних та ірраціональних засобів легітимності на здійснення політики і влади, ефективності життєдіяльності суспільно-політичних структур. Тому, що в різних системах політичного існують різні моделі того, як потрібно законно використовувати насилля до своїх членів. Кожна державно-політична система має свою модель легітимізації насилля, яка може використовуватися в досить широкому спектрі – від максимального масштабу репресивних заходів проти громадян при деспотичних та тоталітарних режимах, до мінімального прямого насилля, аж до відміни смертної кари [14, с.24].

Невід'ємною складовою політичного є ціннісні системи суспільства. «Цінності, – писав І. Пригожин, – це коди, які ми використовуємо, щоб втримати соціальну систему на певній лінії розвитку, яка обрана історією». Відзначаючи роль цінностей у збереженні сталого розвитку він підкреслював, що системи цінностей завжди протистоять дестабілізуючим ефектам флуктуації, які породжуються соціальною системою [30, с.36]. Цінності, виникають історично на основі об'єктивних потреб суспільства, складаються в системи і функціонують у суспільстві як соціокультурні регулятори за допомогою соціальних інститутів. Відображаючись у суспільній свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій, інтересів тощо цінності набувають регулятивну функцію і виступають в якості соціокультурних кодів стабільного і безпечного існування суспільства. М. Розов, у даному контексті, визначає цінності як граничні нормативні основи актів свідомості або поведінки людей [31, с.57].

У системі соціокультурної основи сталого і безпечного розвитку суспільства важливе місце належить цінностям політичної сфери суспільства, які трактуються як об'єкти, явища, ідеї, процеси політичного життя та їх властивості, до яких людина ставиться як до задовольняючих її соціальні потреби, інтереси, які залучає до сфери своєї життєдіяльності [32, с.384]. В сфері політики вирішується питання управління суспільством на основі принципів, які відображають ті чи інші політичні ідеали та цінності. Проблема безпеки особистості, суспільства, держави є однією з найактуальніших у політиці. Її вирішення визначають ціннісними основами, на які орієнтуються політичні сили і воля народу. Отже, складається ситуація, коли з одного боку в політичну сферу приходять цінності із інших сфер, з другого боку, ніколи ціннісна система – релігія, культура, побут, інтелектуальна діяльність тощо, – не стають домінуючими в суспільстві поза політичним. За П. Бурд'є, система цінностей соціуму створює як універсальні – політичні «правила гри», так і специфічні норми,

що регулюють економічну, релігійну, культурну та інші сфери життєдіяльності [33, с.252-253]. Проте, тільки політичні цінності можна розглядати, як основу, на якій формуються, не тільки «принципи політичної діяльності, пріоритети політичної культури та особливості політичної системи» але й «суспільства в цілому» [34, с.74]. Відповідно ціннісна система має бути прийнята, або відхилена, або замінена в інституції політичного [14, с.25]. Тому включення ціннісної системи у політичне, а від так і в характеристику держави, надасть можливість визначити ієрархію соціально-політичних цінностей і їх контролювання, співвідношення релігійних і світських цінностей в різних типах культур на тому чи іншому етапі історичного розвитку держави. Як слушно відзначав Г. Гегель, базуючись на категоріях розуму і свободи держава – «це дійсність розуму», а найкращою з держав є та, в якій найбільше місце посідає свобода. Згідно з Г. Гегелем ціннісна система виступає формотворчою субстанцією для держави як «дійсності моральної ідеї, в якій політична дійсність цілковито і повністю просякнута моральною ідеєю, а сама держава та її громадяни утворюють «органічну єдність». При цьому свою політичну сутність людина отримує лише в державі – «вся цінність, що має людина, всю духовну дійсність вона має тільки через державу» [35, с.359-360].

Таким чином, на основі проведеного теоретичного аналізу можна констатувати, що саме політичне (влада, цілі (проект суспільства), ієрархія, правова система, колективна ідентифікація, легітимізація насилля, ціннісна система) знаходить своє вираження у державі, формуючи її сутність, форми правління, політичні режими тощо.

Список використаних джерел:

1. Кострюва С.В. Сутність політичної влади як науково-філософського поняття / С.В. Кострюков // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / гол. ред. В.П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 85. – С. 49-61.
2. Вятр Е. Социология политических отношений / Е. Вятр. – М. : Прогресс, 1979. – 159 с.
3. Бех В.П. Евристичний потенціал філософського аналізу у дискурсі досліджень соціальних систем / В.П. Бех, Ю.В. Бех // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / гол. ред. В.П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 3-15.
4. Философский словарь / [авт.-сост. И.В. Андрущенко, О.А. Вусатюк, С.В. Липецкий, А.В. Шуба]. – К. : А.С.К., 2006. – 1056 с.
5. Халипов В.Ф. Власть: Кратологический словарь / В.Ф. Халипов. – М. : Республика, 1999. – 431 с.
6. Філософія політики: Короткий енцикл. словник / [авт.-упоряд.: В.П. Андрущенко та ін.]. – К. : Знання України, 2002. – 670 с.
7. Бушанський В.В. Естетика політичної влади : монографія / В.В. Бушанський. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2009. – 360 с.

8. Ницше Ф. Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей / Ф. Ницше ; [пер. с нем. Е. Герцык и др.]. – М. : Культурная революция, 2005. – 880 с.
9. Скиба В.Й. Улітаризм і свобода: філософсько-правовий аналіз / В.Й. Скиба. – К. : Інст. історії України НАН України, 1997. – 227 с.
10. Боббіо Н. Майбутнє демократії / Н. Боббіо // Демократія: Антологія / [упор. О. Проценко]. – К. : Смолоскип, 2005. – XXVIII + 1108 с. – («Політичні цінності». – Вип. 1).
11. Жаровська І.М. «Державна влада» та «державна політика»: проблеми співвідношення / І.М. Жаровська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : [у 5 т.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 9. – Т. 1. – С. 117-118.
12. Рябов С.Г. Політична теорія держави / С.Г. Рябов. – [2-е вид.]. – К. : Тандем, 1996. – 240 с.
13. Вартофский М. Модели. Репрезентация и научное понимание / М. Вартофский ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1988. – 507 с.
14. Дугин А.Г. Философия политики / А.Г. Дугин. – М. : Арктогея, 2004. – 616 с.
15. Ведунт Е. Оцінювання державної політики і програми / Е. Ведунт ; [пер. з англ. В. Шульга]. – К. : Всеуито, 2003. – 350 с.
16. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс ; [пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник ; наук. ред. О. Івашенко]. – К. : Основи, 1999. – 726 с.
17. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: Навчальний словник-довідник / [уклад.: В.М. Піча, Н.М. Хома, Ю.В. Піча та ін. ; за заг. ред. В.М. Пічі]. – К. : Каравела ; Львів : Новий Світ – 2000, 2002. – 408 с.
18. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии. Избранные произведения / Макс Вебер ; пер. с нем. Ю.Н. Давыдова ; пред. П.П. Гайденко. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. – (Социологич. мысль Запада). – С. 401-491.
19. Смелзер Н. Социология / Нейл Смелзер ; [пер. с англ.]. – М. : Феникс. 1994. – 688 с.
20. Великий гумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
21. Бердяев Н. Демократія и иерархія / Н. Бердяев // Русская свобода. – 1917. – №24. – С. 5-10.
22. Неновски Н. Единство и взаимодействие государства и права / Н. Неновски ; [пер. с болгар. В.М. Сафронова ; под. ред. С.С. Алексеева]. – М. : Прогресс, 1982. – 148 с.
23. Ильин И. Общее учение о праве и государстве / Иван Ильин. – М. : АСТ. АСТ МОСКВА. ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 510 [2] с. – (Философия. Психология).
24. Мацціні Дж. Обов'язки перед країною / Дж. Мацціні // Націоналізм: антологія. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с. – («Політичні ідеології»).
25. Бек У. Что такое глобализация? / Ульрих Бек ; [пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника ; общ. ред. и послеслов. А. Филиппова]. – М. : Прогресс-Традиции, 2001. – 304 с.
26. Малахов В.С. Национализм как политическая идеология : [учебное пособие] / В.С. Малахов ; [отв. ред. Б.Г. Капустин]. – М. : КДУ, 2005. – 320 с. (Политический разум и практика политики).
27. Роккан С. Политика территориальной идентичности. Исследование по европейскому регионализму / С. Роккан, В. Дерек // Логос. – М. : Изд-во Территория будущего. – 2003. – №6(40). – С. 117-132.

28. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Избранные произведения / Макс Вебер ; пер. с нем. Ю.Н. Давыдова ; предисл. П.П. Гайденко . – М. : Прогресс, 1990. – С. 491-556. – (Социолог. мысль Запада).
29. Луман Н. Общество общества. Часть III. Эволюция / Николаас Луман ; [пер. с нем. А. Антоновский]. – М. : Логос, 2005. – 256 с.
30. Пригожин И. Природа, наука и новая рациональность / И. Пригожин // В поисках нового мировидения: И. Пригожин, Е. и Н. Рерихи. – Знание. – С. 32-38 (серия «Философия и жизнь», № 7).
31. Розов Н.С. Ценности в проблемном мире: философские обоснования и социальные приложения конструктивной аксиологии / Н.С. Розов. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1998. – 292 с.
32. Політологічний енциклопедичний словник: навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів / [відп. ред. Ю.С. Шемшученко, В.Д. Бабкін ; уряд. В.П. Горбатенко, А.Г. Саприкін]. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
33. Бурдьє П. Социология политики / П. Бурдьє ; [сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко ; пер. с фр. Е.Д. Вознесенская и др.]. – М. : Socio-Logos, 1993. – 333 с.
34. Сенюшкіна Т.О. Політична аксіологія: становлення та перспективи / Т.О. Сенюшкіна // Нова парадигма: [Журнал наукових праць] / голов. ред. В.П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – С. 67-75.
35. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / [пер. з нім. ; під ред. Є. Причепія]. – К. : Тандем, 2002. – 584 с.

This article deals with construction of essential foundation of state on the base of systems and structure functional methods through prism of the system modeling categories of political.

Key words: state, authority, right, hierarchy, identity, purpose, legitimation, violence, system of values.

Отримано 02.09.2016 р.